

İŞLETMECİLİK EĞİTİMİNİN BİREYİN GİRİŞİMCİ NİTELİKLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNE ETKİLERİ

ADNAN AKIN

Yrd.Doç.Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

İSRAFİL ZOR

Araş.Gör., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

Özet:

Bu çalışmada, öncelikle, işletmecilik eğitimi veren eğitim programlarının içeriği disipline olmuş şekliyle ortaya konmakta, daha sonra, üniversitelerde yapılan araştırmaların bulguları istatistiksel analize tabi tutulmaktadır. Çalışmada, bireyin sahip olduğu girişimcilik yeteneklerinin, üniversitelerdeki işletmecilik eğitimi ile sonradan geliştirilmesine yönelik öğrenci algılamaları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, işletmecilik eğitim programlarının girişimcilik niteliklerini geliştirdiğine dair öğrencilerin algılamalarının varlığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, diğer bir bulgu da, kamu üniversitelerine oranla, vakıf üniversitesindeki öğrencilerinin bağımsız iş yapma çalışma teşebbüsünde bulunma eğilimlerinin daha fazla olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Birey, Eğitim, Geliştirme

Abstract

In this study, firstly, the content of education programs providing business courses is explained in their conceptualized forms, and then, the results of the field studies conducted at various universities are subjected to

statistical analysis. Student perceptions of developing entrepreneurship abilities possessed by the individual through business education received at the university are questioned in the study. It has been found as a result of the research that, according to students' perception, business administration education programs contribute to the developing of entrepreneurship qualifications. Nevertheless, it has been found that students of private universities have more tendency of forming her own business in comparison with students of state universities.

Key Words: *Entrepreneurship, Individual, Training, Developing.*

1. GİRİŞ

Bilgi olgusunu içeren tüm süreçlerin kendini sürekli yenilenmekte olduğu bilinen bir gerçektir. Hemen her alanı etkilemekte olan bilgi gerçeği, doğal olarak, piyasa işleyişinin aktif unsurlarından birini oluşturan işletmecilik eğitime de yansımaktadır. Bu sürecin devamı olarak değişim ve gelişim içinde olan piyasa işleyişinde nitelikli insan kaynaklarına duyulan gereksinim sürekli artmaktadır. Buna paralel olarak, işletmecilik işlevleri ve süreçlerinin piyasa işleyişine bağlı olarak farklı birçok bilgi alanını kapsamaya kaçınılmaz olmaktadır. Bu bağlamda, işletmeciliği merkeze alan eğitim programlarının oluşturulmasında bu gerçeğe dikkat edilmesi önem kazanmaktadır. Nitekim, ilgili eğitim kurumlarındaki öğrencilerin asgari koşullarda dahi olsa profesyonelleşmelerine katkı sağlayacak yönde yetiştirmelerine işletmecilik eğitimi almaları bir hedef ve vizyon olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, ilgili eğitim kurumlarının işletme bölümlerinde öğretim gören öğrencilerin çağımızın karmaşık işletme örgütlenmelerinde başarılı olmalarını sağlayan becerileri edinebilmelerine yönelik çabalar ve etkinlikler giderek artmaktadır. Bu gelişme trendi, işletmecilik eğitimi son yılların en önemli eğitim ve öğretim projelerinden birisine dönüştürmüştür.

Gelişen ve yenilenen piyasa işleyişinde girişimci kimliği çeşitli riskleri alabilme, yeniliklere açık olma ve gelişme dinamizmini takip edebilme gibi belirli özelliklere sahip olmayı gerektirmektedir (Hisrich ve Peters, 2002:30-32). Bununla birlikte, Müftüoğlu'na göre, girişimci kimliğine sahip bireyin belli nitelikleri kazanması, hiç kuşkusuz, doğuştan elde edilebilecek boyutta olmakla birlikte, güçlendirilmesi ve fonksiyonel hale getirilmesi çeşitli geliştirme çalışmalarıyla sağlanmaktadır (1996:20-21). Nitekim, Filiz (2005), girişimci niteliklerine sahip olanların girişimcilik eğitimiyle daha da geliştirilebileceğini ifade etmektedir. Buradaki girişimcilik eğitiminden amaç, bir kişide gizli kalmış özelliklerin ortaya çıkmasını ve farkında olmasını sağlamaktır. Bu

yönüyle değerlendirildiğinde, bireyin girişimcilik kültür ve birikiminin oluşumunda, eğitim olgusunun oluşturacağı etkinin yadsınamayacağı açıktır. Buna bağlı olarak, üniversitelerde, girişimcilik niteliklerini geliştirmeyi hedefleyen bir eğitim anlayışının kurumsallaşmasıyla, bireylerin potansiyel birikiminin değerlendirilmesi mümkün görünmektedir. Genelde bireylerde özelde ise işletmecilik eğitimi alan öğrencilerde girişimcilik niteliklerinin gelişmesi veya girişimci ruhunun oluşabilmesi, yeni bir kültürün oluşmasını da gerekli kılmaktadır.

Girişimci, bir yandan, mevcut sermaye birikimini, enerjisini ve sosyal statüsünü belki de sırf başkalarına ekonomik olarak bağımlı olmama, karar alma ve uygulama süreçlerinde başkalarından emir almama, başarı ve başarısızlığı paylaşmama ve kimseye hesap vermemeyi tercih ve sadece kendi potansiyelini herkesten bağımsız olarak gerçekleştirme arzusu ile hareket etmekte iken (Keskin v.d., 2002); diğer taraftan, bir tarayıcı gibi sürekli olarak çevreyi gözleyip talep açıklarını yakalayan, yeni talepler oluşturan, talepteki değişimleri zamanında fark eden, kaynakları sağlayarak üretim tesisleri kuran, rekabeti seven ve varlığının önemli nedeni olarak gören, riske girmekten ve sorumluluk üstlenmekten çekinmeyen, atak ve yaratıcı yeteneklere sahip kişiler (Müftüoğlu,2000:13) olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, Bernasconi, (2005:255) ve Çetin (1996:78)'e göre de, girişimci nitelmesi, günümüzde, ilk dönemlerden farklı olarak, "*çevresel fırsatları gözlemleyerek risk alan ve yenilik yapan kişiler*" için kullanılmaya başlanmıştır.

Risk alabilme, sorumluluk üstlenme, yeniliklere açıklık, büyüme ve gelişme azmi ve dinamizm gibi belirli özellikler, bireyin girişimci olabilmesi için temel unsurlardır. Bunun yanında, yaratıcılık becerisi, analitik ve derinlikli düşünebilme, kararlılık, sezgi ve duyarlılık sahibi olma, vizyoner olma, insan ilişkilerinde başarılı olma, ikna gücüne sahiplik, bağımsız düşünebilme, esneklik ve kendine güven unsurları, girişimci kimliğini etkileyen diğer özellikler arasındadır. Bu özelliklere doğuştan sahip olursa da sonradan alınan eğitimle bunların geliştirilmesi sözkonusudur. Potansiyel olarak, bir girişimcinin başarısı gerek bu özelliklere sahip olma gerekse istekliliği, enerjisi, mali birikimi, bilgi gücü ve deneyimlerini içeren tüm donanımlarıyla ilgilidir (Hisrich and Peters, 2002:32). Bu niteliklerin kazanılması ve geliştirilmesi, hiç kuşkusuz, doğuştan kazanıldığı gibi, güçlendirilmesi ve fonksiyonel hale getirilmesi de, çeşitli eğitim ve geliştirme çalışmalarıyla mümkün olabilmektedir.

Bu çalışma, Türk Üniversitelerindeki girişimcilik merkezli ders programlarının ve yürütülen eğitim sürecinin genel olarak öğrencilerin

birikimlerine olan yansımalarını ortaya koymaktadır. Türkiye’de üniversitelerin ilgili fakültelerindeki eğitim programlarında girişimcilik derslerinin yer almaya başlaması, yakın zamanda uygulanmaya başlanmıştır. Oysa, Avusturya, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya gibi bir çok Avrupa ülkesinde ise, “*girişimcilik eğitiminin geliştirilmesi*” için bir çok çalışma yapılmış (Olçetin,2006). Girişimci kimliğine sahip kişilerin eğitimi ve gelişimini hedefleyen üniversitelerdeki “*eğitim programları*”nın, girişimcilik olgusuyla ilişkisi üzerine özellikle yurt dışında çeşitli çalışmalar mevcuttur. Çalışmalar aşağıda tablolaştırılmıştır.

Yıl	Araştırmacı(lar)	Araştırma Konusu
Hiscock vd.,	2004	üniversite öğrencilerinde girişimci davranışları oluşturmayı amaçlayan değişkenlerin tespiti.
Binks ve ark	2006	işletme fakültesinde verilen eğitimin, öğrencilerin bireysel niteliklerinde katkılarının araştırılması.
McNeil vd.,	2004	Avrupa ülkelerinde girişimcilik eğitimi kapsamında sponsor firmalar ve iş takımları işbirliği ile yeni işletmecilik faaliyetlerinin özendirilmesi.
Gibbs	2006	kritik karar verme becerileri kazandıracak işletme eğitimi programlarını incelerken,
Shattock	2005	bilgi toplumunda üniversitelerdeki girişimcilik kültürünün benimsenmesi.
Bernasconi	2005	yükseköğretim kurumlarının, üniversite, devlet ve iş dünyası arasında bir üçlü konsorsiyumla, ekonomik gelişmeye bilgi katkısı sağlayacak ortamı oluşturulması.
Anderseck	2004	üniversitelerdeki sınıf odaklı bütünleşik model, sınıfsız model ve her ikisinin de bulunduğu ikili modelden hangisinin daha uygun girişimcilik eğitimi sağlayacağına dair araştırma.
Klapper	2004	girişimcilik eğitiminin verildiği okullarda, girişimcilik kültürünün taban bulduğu çevre oluşturmaya yönelik etkinlikler.
Breneman	2005	girişimcilik anlayışlarını geliştirilmesine yönelik yüksek öğretim eğitimi veren kurumlardaki eğitim anlayışı ve yönergeleri oluşturma çalışmaları.
Vesper ve Gartner	1997	üniversitelerdeki girişimcilik eğitim programlarına ilişkin kriter geliştirme çalışmaları
McNeil vd.,	2004	uygulamalı eğitimle, pazarlama, finans, imalat, örgütsel davranış ve strateji yönetim merkezli

		girişimcilik eğitim süreci oluşturma.
Arslan	2002	Haliç üniversitesi öğrencilerinde gençlerin girişimcilik eğilimlerinin oluşmasında ve mesleki tercihlerindeki fiziksel, sosyal ve ekonomik çevrenin rolü.
Keskin ve ark	2002	Gebze bölgesindeki bireylerin, girişimcilik hisleriyle girişimcilik potansiyelleri arasındaki ilişkinin tespiti.

2. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI İŞLETMECİLİK PROGRAMLARININ NİTELİĞİ

Üniversitelerdeki eğitim, girişimci insan kaynaklarının yetiştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Üniversitelerde girişimcilik öğretim ve eğitimini, işletmecilik bölümleri sağlamaktadır. Bu bağlamda, üniversitelerin işletme eğitimi veren bölümlerindeki eğitim-öğretim programlarının temel amacı, ekonomik gelişmeler, sosyal yapılanma, rekabetçi ortamın beraberinde getirdiği yenilikleri dikkate alarak iş dünyasındaki sorunlarla başa çıkabilecek, değişim ve stratejik süreçleri takip eden insan gücünü yetiştirmektir. Bu amaca yönelik olarak, planlanan eğitim-öğretim programlarında grup ve birey ilişkileri, toplumsal-örgütsel değişme ve gelişmeleri takip, sayısal verileri kullanmayı öngören çeşitli öğretim konuları içermektedir. Bu programlar çerçevesinde öğrencilerin, yaratıcı ve sorun çözücü düşünme becerileriyle donatılmaları hedeflenmektedir.

Gerek McMullan ve Gillin (1998:23) ve gerekse (Hiscock vd., 2004:1-3)'a göre, girişimcilik eğitiminin, işletme eğitimi veren yüksek öğretim kurumlarında bir program şeklinde bağımsız olarak gerçekleştirilmesi, girişimciliğe ilişkin yeni ve gerekli bilginin oluşturulması, bir rezerv saklanması öğrencilerdeki girişimcilik potansiyelini ortaya çıkartma, girişimcilik kültürünü ve eğitim merkezleri oluşturma, potansiyel öğrencilerdeki nitelikleri geliştirme, mevcut potansiyeli kullanılabilir hale dönüştürme ve öğrenci birikimlerini değerlendirme açısından önemli olduğunu ifade etmektedirler. Nitekim, Baysan (2005:55)'a göre, geleceği hedefleyen yeni girişimler için yapılan öğrenci odaklı eğitim programlarıyla ilgili araştırma projelerinin, yaygınlık kazanmaya başlamış olması önemli bir sonuçtur. Nitekim, Arıdur'u'ya göre (2006), işletmecilik eğitim programları, öğrenciler nezdinde kuramsal alanda sağlam bir temel oluşturmanın yanında, kazanılan bilginin ve becerinin kullanım şekli ve yönünü göstermeyi de amaçlamaktadır. Üniversite-Sanayi işbirliği gözden geçirilerek, girişimci kişiliğe sahip olanların desteklenmesiyle, "*girişimci adayları*"nın niteliklerinin geliştirilmesi ve potansiyellerinin değerlendirilmesi

çalışmalarının yaygınlık kazanmaya başladığını ileri sürse de, uygulamada bunun sağlanmasında zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bu bağlamda, üniversitelerin ilgili bölümlerinde işletmecilik eğitiminin verildiği dersler arasında şunları sayılmaktadır: Girişimcilik, Müzakere ve Pazarlık, Yeni Ürün Geliştirme, Küresel İşletmecilik, Perakende Ticaret Yönetimi, Uygarlık ve Bilim Tarihi, Psikolojiye Giriş, Girişimcilik ve Küçük İşletmeler, Yargı ve Karar Verme, Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi, Türk İş Sistemi, Perakendecilik Yönetimi, Küçük İşletme Yönetimi, Reklam Yönetimi, Müşteri İlişkileri Yönetimi Dinamikleri (Üniversitelerin ilgili bölümlerinin web siteleri). Bu derslerin yürütüldüğü eğitim programlarında öncelikli olarak girişimci niteliklerini güçlendiren çevrenin geliştirilmesi, girişimcilik fikirlerini yaratma ve geliştirme, yenilik fırsatlarının değerlendirilmesinin öğrencilerce algılanışının öğretilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, üniversitelerde, girişimcilik potansiyelini geliştirmeyi hedefleyen çalışmalar yalnızca derslerle sınırlı kalmamakta, çeşitli etkinliklerle mevcut birikim daha da geliştirilmeye çalışılmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ İLE HİPOTEZLERİ

Örnekleme seçiminde, 58 Devlet ve 25 Vakıf üniversitesi (www.yok.gov.tr) dikkate alınmıştır. Ana kütleyi, üniversitelerde işletme eğitimi gören IV. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada anket uygulaması yapılmıştır. Bu bağlamda, 6 kamu üniversitesi ve 3 vakıf üniversitesi olmak üzere 9 üniversitenin ilgili birimlerine toplam 500 anket gönderilmiş olup, bu anketlerden 420'si geri dönmüştür. Ancak, anketlerin bir kısmında bazı sorular boş bırakıldığından, bu anketler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Tam olarak doldurulan ve değerlendirmeye alınan anket sayısı 394'tür.

Hipotezler bağlamında anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümü; öğrencilerin demografik özellikleri, bölüm tercihine etki eden faktörler, ailevi unsurlar ve mezuniyet sonrasına ilişkin öğrenci yargılarından oluşmaktadır. 20 maddelik girişimci özelliklerini içeren ikinci bölümde, *girişimcilik özelliklerinin işletme eğitimi öncesi var olup olmadığına ilişkin öğrencilerin yargıları* 5'li ölçek kullanılarak ölçülmüştür. Son bölümde ise ikinci bölümde sorulan 20 maddelik girişimcilik özellikleri dikkate alınarak *işletme eğitiminin girişimcilik*

özelliklerine olan katkısına yönelik öğrencilerin yargıları yine 5'li ölçek kullanılarak ölçülmüştür.¹

Veriler, ki-kare bağımsızlık testi ile değerlendirilmiştir. Ki-kare bağımsızlık testi, iki bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ölçmektedir. Bu testte bir nominal değişkenin diğer bir nominal değişkenle ilişkili olup olmadığı araştırılmaktadır. 2x2'lik ki-kare tablolarında, hiçbir beklenen frekans 5'ten küçük olmamalıdır. 2x2'den daha büyük ki-kare tablolarında, 5'ten küçük beklenen frekanslar daha az problem oluşturduğundan dolayı, hiçbir beklenen frekans 1'den küçük olmamalı ve beklenen frekansların %20'den fazlası 5'ten küçük olmamalıdır. Bu durumların gerçekleşmediği durumlarda beklenen frekansları büyütme için, satır ve sütun kategorileri birleştirilerek hücre sayısı azaltılabilir.² Bu nedenle çalışmada ki-kare testlerinin yapılabilmesi için 5'li ölçek 3'lü ölçeğe indirgenmiştir.

Katılımcıların anketi cevapladıkları andaki motivasyonları, dikkatleri ve bölümlerine karşı olumsuz bakış açılarından oluşan davranışsal öğeler ve algılamalar, araştırmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır. Türkiye'deki üniversitelerin ilgili fakültelerinde verilen işletmecilik eğitiminin, girişimci niteliklerine etkisini araştırmayı amaçlayan araştırmada, hem işletme eğitimi öncesi hem de işletme eğitimi sonrası dikkate alınarak, aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

1. Erkek öğrenciler ile kız öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.
2. Devlet üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler ile Vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.
3. Aile reisi bağımsız çalışan öğrenciler ile bağımlı çalışan öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.
4. Ailesinin gelir seviyesi yüksek olan öğrenciler ile düşük olan öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.
5. İşletme bölümünü kendi isteğiyle tercih eden öğrenciler ile kendi isteği dışında tercih eden öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.

¹ Ankette yer alan girişimci özelliklerinin işletme eğitimi öncesi varlığını sorgulayan 20 maddelik ikinci bölümün güvenilirlik (cronbach alfa) katsayısı $\alpha = 0,915$, işletme eğitiminin girişimcilik özelliklerine olan katkısını sorgulayan 20 maddelik üçüncü bölümün güvenilirlik katsayısı $\alpha = 0,839$ olarak elde edilmiştir.

² Ki-kare testi ile ilgili açıklamalarda Akgül (1997) ve Özdamar (1999)'dan faydalanılmıştır.

6. Mezuniyet sonrası bağımsız çalışmayı hedefleyen öğrenciler ile bağımlı çalışmayı hedefleyen öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır. (Normal koşullarda)
7. Mezuniyet sonrası bağımsız çalışmayı hedefleyen öğrenciler ile bağımlı çalışmayı hedefleyen öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır. (Uygun koşullarda)
8. Bir iş girişiminde bulunmada *bağımsız iş yapma isteğini* temel güdü olarak belirten öğrenciler ile diğer öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.
9. Bir iş girişiminde bulunmada *sosyal statüyü* temel güdü olarak belirten öğrenciler ile diğer öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.
10. Bir iş girişiminde bulunmada *iyi bir gelecek sağlamayı* temel güdü olarak belirten öğrenciler ile diğer öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.
11. İşletme eğitimi öncesi girişimci niteliklerinin varlığı ile işletme eğitimi sonrası girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır.

3. BULGULAR

3.1. Değişkenlere İlişkin Frekanslar

Araştırmanın sonuçlarına ilişkin olarak Ki-kare testine tabi tutulan ve anketin birinci bölümünden elde edilen verilere ilişkin frekanslar Tablo 1'de sunulmuştur. Örneklemin % 52,3'ü erkek % 47,7'si kız öğrenciden oluşmaktadır. Devlet üniversitesinde eğitim görenler % 82,2 vakıf üniversitesinde eğitim görenler ise % 17,8'dir. Aile reisi bağımsız çalışanların oranı % 40,9 iken bağımlı çalışanların oranı % 59,1'dir. Ailesinin gelir seviyesi 2.000 YTL'nin altında olanların oranı % 57,1 2.000 YTL'nin üzerinde olanların oranı ise % 42,9'dur. Mezuniyet sonrasında normal koşullarda bağımsız çalışmayı hedefleyenlerin oranı % 33 iken, bağımlı çalışmayı düşünenler % 67'dir. Uygun koşullar oluştuğunda hedeflenen iş dikkate alındığında bu oranlar yer değiştirmekte yani, bağımsız çalışmayı düşünenler %67,5'e yükselmekte, bağımlı çalışmayı düşünenler ise %32,5'e düşmektedir.

Araştırmada, işletme bölümünü tercih nedenlerine yönelik olarak öğrencilere sorulan soruya, büyük çoğunluk, *kendi tercihleri* (%72,8) olduğunu belirtmişlerdir. *Gelecek kaygısı* ve *aile isteği* gibi nedenler ise sıralamada daha sonra gelen nedenler arasındadır. Bunu, günümüz sosyo-ekonomik koşullarına bağlamak mümkündür. Çünkü, günümüzde, artık kamu hizmetlerinin gitgide özel sektöre devrediliyor

olması dolayısıyla, okul tercihinde gerek öğrencinin kendisi gerekse aile etkisi o yönde oluşmaktadır. Aynı şekilde, ailelerin bir işletmeye sahip olmaları da, doğal olarak öğrencinin okul tercihinde belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir iş girişiminde bulunmayı gerektirecek temel güdü sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, *para kazanmak* güdüsünün fazlalığı (% 65,7) görülmektedir. Bu soruya ikinci sırada verilen cevap ise, *bağımsız iş yapma isteğidir*. Bu cevap, öğrencilerin çoğunluğunun, kendi adlarına iş yapma isteğinin oldukça yoğun olarak mevcut olduğunu göstermektedir. Ancak, bu güdünün bir istek olarak öğrencilerde var olması, potansiyel olarak da var olduğunu göstermemektedir. Anketin ikinci ve üçüncü bölümünde yer alan, belirlenen 20 girişimci özelliğinin işletme eğitimi öncesindeki varlığına ilişkin öğrencilerin yargılarının ortalamaları ve işletme eğitiminin bu özelliklere yaptığı katkıya ilişkin öğrencilerin yargılarının ortalamaları ile bu ortalamalara ilişkin sıralamalar Tablo 2'de sunulmuştur.

İşletme eğitimi öncesi ve sonrası girişimci niteliklerinin varlığına ilişkin öğrencilerin yargıları arasında önemli farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Nitekim, işletme eğitimi öncesi duruma dikkate alındığında katılımcı öğrencilerin sahip oldukları nitelikler arasında ilk sıralarda; *kendini geliştirme, iletişim, araştırma-geliştirme, hedefler koyabilme ve vizyon sahibi olma* ön plana çıkmaktadır. İşletme eğitimi ile birlikte bu sıralama değişmektedir. Eğitim sürecinin; *hedefler koyabilme, iletişim, gözlem yeteneği, alternatif düşünebilme yeteneği* ve *kendini geliştirme* nitelikleri üzerinde daha etkili bir gelişim sağladığı göze çarpmaktadır. Her bir girişimci niteliğinin ortalamaları dikkate alındığında, işletme eğitiminin, katılımcı öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığını az yada çok olumlu yönde etkilediği açıktır. Öte yandan işletme eğitimi sonrası ile işletme eğitimi öncesi öğrenci yargılarının ortalamaları arasındaki farklar dikkate alındığında, sırasıyla; *finans bilgisi, eleştirilere duyarlılık, gözlem yeteneği, alternatif düşünebilme yeteneği, hedefler koyabilme ve iş tamamlayabilme kararlılığı* üzerinde işletme eğitiminin önemli bir katkı sağladığı belirlenmiştir.

3.2. Ki-Kare Testlerine İlişkin Bulgular ve Yorumları

Ki-kare testleri yapılmadan önce, işletme eğitimi öncesi girişimcilik niteliklerinin varlığına ilişkin öğrencilerin yargılarının genel ortalaması (2,44) ile işletme eğitimi sonrasındaki genel ortalama (2,66) dikkate alınarak, örneklem, genel ortalamanın altında kalan ve genel ortalamanın üzerinde kalan öğrenciler olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırmaya göre belirlenen hipotezleri test etmeye yönelik yapılan ki-kare bağımsızlık testleri, Ek

1'deki (Ek 1) tabloda düzenlenmiştir. Dikkate alınan ortalamalara göre elde edilen Ki-kare testlerine ilişkin sonuçlar, tablonun ilk satırında yer almaktadır. Ayrıca dikkate alınan her bir değişkenin girişimci nitelikleri ile arasındaki ilişkiye yönelik ayrı ayrı elde edilen Ki-kare sonuçları da tabloda yer almaktadır. Değerlendirmeler öncelikle ortalamaya göre yapılmış daha sonra her bir girişimci niteliği dikkate alınarak farklılığın söz konusu olduğu sonuçlar üzerinde durulmuştur. Öte yandan dikkate alınan bazı değişkenlerle öğrencilerin mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma istekleri arasındaki ilişkiler de karşılaştırmalarda bulunabilmek için Ki-kare testleri ile elde edilmiş ve Tablo 3'de düzenlenmiştir.

Araştırmanın verilerine göre yapılan Ki-kare testleri sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ve yorumlar, belirlenen hipotezler doğrultusunda aşağıda yer almaktadır.³

Hipotez 1: Cinsiyet: *Çalışmada erkek öğrenciler ile kız öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığına ilişkin yargıları arasında işletme eğitimi öncesinde % 1, işletme eğitimi sonrasında % 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark elde edilmiştir (Ek 1).* Elde edilen bu bulgular yapılmış çalışmalarla karşılaştırıldığında bazıları ile uyum gösterirken bazılarında farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çalışmalardan Emsen (2001:160), erkek çocuklardaki girişimcilik niteliklerinin kız çocuklarına oranla daha yüksek olduğunu ifade etmekte iken; Aslan (2002:7), cinsiyet açısından mesleki eğilim ve girişimcilik ilişkisini ele aldığı araştırmasında, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla birinci önceliğinin "kendi işini kurma"ya dayanan niteliğin olduğunu ileri sürmektedir.

Hem işletme eğitimi öncesinde hem de işletme eğitimi sonrasında oluşan farklılık incelendiğinde; işletme eğitimi öncesinde erkek öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığına ilişkin yargıları ortalamasının altında olanlar %68,9 iken ortalamasının üzerinde olanlar %31,1'dir. İşletme eğitimi sonrasında ise erkek öğrencilerin %43,2'si ortalamasının altında, %56,8'i ortalamasının üzerindedir. İşletme eğitimi öncesinde ortalamasının üzerinde olan kız öğrenciler %52,1 iken ortalamasının üzerinde olanlar %47,9'dur. İşletme eğitimi sonrasında ise kız öğrencilerin %33'ü ortalamasının altında olup, %67'si ortalamasının üzerindedir.

³ Farklılığın olduğu saptanan Ki-kare testlerinde bir kısım açıklamalar çapraz tablolar dikkate alınarak yapılmıştır. Yer darlığı nedeni ile çapraz tablolar çalışmada sunulmamıştır.

Girişimcilik nitelikleri tek tek incelendiğinde, işletme eğitimi öncesinde erkek ve kız öğrenciler arasında; *hedefler koyabilme, araştırma-geliştirme, alternatif düşünebilme yeteneği, eleştirilere duyarlılık, gözlem yeteneği, inisiyatif, iş tamamlayabilme kararlılığı, kendine güven, profesyonel hareket edebilme, risk alma, sosyal statü ve vizyon sahibi olma* niteliklerinde farklılık olduğu, işletme eğitimi ile birlikte bu farklılıkların; *hedefler koyabilme, araştırma-geliştirme, alternatif düşünebilme yeteneği, iletişim, inisiyatif, iş tamamlayabilme kararlılığı, kendini geliştirme, sosyal statü ve zaman yönetimi* niteliklerinde ortaya çıktığı gözlenmiştir (Ek 1).

Sonuçlara göre işletme eğitimi, kız öğrencilerin girişimci niteliklerini daha fazla etkilemektedir. Ancak genel olarak baktığımızda işletme eğitimi hem kız öğrenciler hem de erkek öğrencilerin girişimci niteliklerini etkilemektedir. Cinsiyet değişkeni dikkate alındığında kız ve erkek öğrencilerin mezuniyet sonrasında hem normal koşullarda yapmayı düşündükleri iş hem de gerekli koşullar oluştuğunda yapmayı düşündükleri iş arasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel fark elde edilmiştir (Tablo 3). Bu farklılığa göre; erkek öğrencilerin %45,6'sı normal koşullarda bağımsız çalışmayı düşünürken, %54,4'ü bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, erkek öğrencilerin %73,8'i bağımsız çalışmayı düşünürken, %26,2'si bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Kız öğrencilerin ise normal koşullarda %19,1'i bağımsız çalışmayı düşünürken, %80,9'u bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, kız öğrencilerin %60,6'sı bağımsız çalışmayı, %39,4'ü bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Her ne kadar işletme eğitimi kız öğrencilerin girişimcilik niteliklerini daha fazla etkilese de, erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran kendi başlarına bir iş teşebbüsünde bulunarak bağımsız çalışma isteklerinin daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hipotez 2: Üniversite Türü

Devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrenciler ile vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığına ilişkin olarak belirttikleri yargılarında, hem işletme eğitimi öncesi hem de sonrası arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamıştır. Buna göre, girişimci nitelikleri ayrı ayrı analiz edildiğinde ise, işletme eğitiminin; *araştırma-geliştirme, iletişim, pozitif düşünebilme ve risk alma* niteliklerinde devlet ve vakıf üniversitelerinde okuyan öğrenciler arasında farklılık oluşturduğu ortaya çıkmaktadır (Ek 1).

Yapılmış bir çalışmaya göre (Titiz, 1999:218), Türkiye’de, üniversiteye giren öğrenciye bir girişimci adayı gözü ile bakmak ve onların yaşadıkları sosyal ve ekonomik çevrenin, girişimci potansiyellerini ve ortaya çıkan fırsatları değerlendirebilecekleri ortamlar oluşturmada katkı sağladığı görülmektedir ve Devlet ya da Vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler arasında bir sosyal ya da ekonomik gelişmişlik farklılığı söz konusudur. Bu durum, yaptığımız araştırmada elde edilen bulgular ile karşılaştırıldığında, Titiz’in verileri ile bir uygunluk olduğu dikkat çekicidir. Öte yandan, üniversite türü dikkate alındığında devlet ve vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin mezuniyet sonrasında, normal koşullarda yapmayı düşündükleri iş ile arasında %1 anlamlılık düzeyinde, gerekli koşullar oluştuğunda yapmayı düşündükleri iş ile arasında ise %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel fark elde edilmiştir (Tablo 3). Bu farklılığa göre; devlet üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin %27,5’i normal koşullarda bağımsız çalışmayı düşünürken, %72,5’i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, devlet üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin %65,1’i bağımsız çalışmayı düşünürken, %34,9’u bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin ise normal koşullarda %58,6’sı bağımsız çalışmayı düşünürken, %41,4’ü bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, vakıf üniversitesinde okuyan öğrencilerin %78,6’sı bağımsız çalışmayı, %21,4’ü bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Bu sonuçlara göre, her ne kadar işletme eğitimi, devlet ve vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin girişimcilik nitelikleri arasında bir fark oluşturmada da, vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin kendi başlarına bir iş teşebbüsünde bulunarak bağımsız çalışma isteklerinin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Hipotez 3: Aile Reisinin Mesleği

Aile reisi bağımsız olarak çalışan öğrenciler ile aile reisi bir başkasının yanında bağımlı olarak çalışan öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığına ilişkin yargıları arasında, işletme eğitimi öncesine ilişkin olarak istatistiksel bir fark yok iken, işletme eğitimi sonrasında % 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark söz konusudur (Ek 1). Bu bulgular literatürdeki bazı çalışmalar ile karşılaştırıldığında hem benzer sonuçların hem de karşıt durumların oluşabildiği görülmektedir: Bireyin girişimcilik eğiliminin, babanın kendi işinde bağımsız çalışması veya sabit bir ücretle çalışması ile yakından ilişkili olmadığı saptanmıştır. Ayrıca, babanın eğitim seviyesi yüksek olanlarda, kendi işini kurma

veya girişimcilik eğiliminin daha yüksek olduğu görülmüştür (Erdal, 2001:4). Öte yandan, Emsen'e göre ise, (1996:156-174), eğitilmiş, meslek sahibi ve yüksek gelir sahibi olan baba, çocuklarının da eğitilmiş olmasına imkan sağlayacaktır ve böylelikle çocuğunun girişimcilik için yeterli donanıma sahip olacağını düşünmektedir. Nitekim daha önce yapılmış bir çalışmada da, Bireyin girişimcilik kapasitesinin gelişmesindeki önemli unsurlardan biri de baba mesleğini sürdürme isteğidir. Girişimcilik eğilimi, beklenenin aksine, babanın bağımsız olarak kendi adına çalışması ile yakından ilişkili değildir. Bu durum, baba mesleği ne olursa olsun girişimcilik eğiliminin bir çıkış yolu gibi görüldüğü yönündeki düşünceyi doğrulamaktadır (Aslan, 2002:9).

İşletme eğitimi sonrasında ortaya çıkan bu farklılığa göre; aile reisi bağımsız çalışan öğrencilerin %44,1'i ortalamanın altında iken, %55,9'u ortalamanın üzerindedir. Aile reisi bağımlı çalışan öğrencilerin ise %34,3'ü ortalamanın altında %65,7'si ortalamanın üstündedir. Bu sonuç, aile reisi bağımlı çalışan öğrencilerin girişimci niteliklerinin, alınan işletme eğitimi ile daha fazla açığa çıktığını göstermektedir. Girişimci nitelikleri tek tek incelendiğinde ise, İşletme eğitimi öncesinde girişimci niteliklerinden sadece *alternatif düşünebilme yeteneği* açısından farklılık varken, işletme eğitiminin *alternatif düşünebilme, gözlem yeteneği, kendini geliştirme ve vizyon sahibi olma* niteliklerinde bu iki grup arasında farklılık oluşturduğu ortaya çıkmaktadır (Ek 1). Öte yandan, aile reisi bağımsız çalışan öğrenciler ile bağımlı çalışan öğrencilerin mezuniyet sonrasında hem normal koşullarda yapmayı düşündükleri iş hem de gerekli koşullar oluştuğunda yapmayı düşündükleri iş arasında %1 anlamlılık düzeyinde fark vardır (Tablo 3). Oluşan bu farklılığa göre; babası bağımsız çalışanların %54'ü normal koşullarda bağımsız çalışmayı düşünürken, %46'sı bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, babası bağımsız çalışanların %81,4'ü bağımsız çalışmayı düşünürken, %18,6'sı bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Aile reisi bağımlı çalışanların ise normal koşullarda %18,5'i bağımsız çalışmayı düşünürken, %81,5'i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, babası bağımlı çalışanların %57,9'u bağımsız çalışmayı, %42,1'i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Her ne kadar aile reisi bağımlı çalışanların kendi yargılarına göre işletme eğitimi ile girişimci nitelikleri artış gösterse de, mezuniyet sonrasında yapmayı düşündükleri iş çoğunlukla bağımlı çalışma yönündedir. Öte yandan aile reisi bağımsız çalışanların çoğunlukla bağımsız çalışma yönünde bir tavır sergiledikleri göze çarpmaktadır. Bu durum, ailenin bir girişim ve girişimci kültüre sahip olması ve sermaye

birikiminin bu kişilerde kendilerine olan güven duygularını artırmasından kaynaklanmaktadır.

Hipotez 4: Gelir

Girişimci nitelikleri tek tek incelendiğinde, işletme eğitimi öncesinde *hedefler koyabilme*, *alternatif düşünebilme yeteneği*, *eleştirilere duyarlılık* ve *inisiyatif* niteliklerinde gelir seviyesine bağlı olarak farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Gelir seviyesi dikkate alındığında işletme eğitiminin *pozitif düşünebilme* ve *vizyon sahibi olma* nitelikleri üzerinde etkili olduğu ve farklılık oluşturduğu görülmektedir. *Araştırmada, ailesinin gelir seviyesi ortalamasının üzerinde olan öğrenciler ile ortalamasının altında olan öğrencilerin girişimcilik niteliklerinin varlığına ilişkin yargıları arasında, hem işletme eğitimi öncesi hem de sonrasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamıştır (Ek 1)*. Buna göre, gelir seviyesine göre öğrencilerin mezuniyet sonrasında hem normal koşullarda yapmayı düşündükleri iş hem de gerekli koşullar oluştuğunda yapmayı düşündükleri iş arasında %1 anlamlılık düzeyinde fark vardır (Tablo 3).

Oluşan bu farklılığa göre; ailesinin gelir seviyesi ortalamasının altında olan öğrencilerin %22,2'si normal koşullarda bağımsız çalışmayı düşünürken, %77,8'i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, ailesinin gelir seviyesi ortalamasının altında olan öğrencilerin %61,8'i bağımsız çalışmayı düşünürken, %38,2'si bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Ailesinin gelir seviyesi ortalamasının üstünde olan öğrencilerin ise normal koşullarda %47,3'ü bağımsız çalışmayı düşünürken, %52,7'si bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, ailesinin gelir seviyesi ortalamasının üstünde olan öğrencilerin %75,1'i bağımsız çalışmayı, %24,9'u bağımlı çalışmayı düşünmektedir.

Bu bulgular literatürdeki bazı çalışmalar ile karşılaştırıldığında elde edilen bulgulardan yola çıkarak oluşan sonuçlar arasında benzerliklerin olduğu görülmektedir. Nitekim, Emsen'in araştırmasına (1996:167) göre, aile gelir seviyesi yüksek gelir grubunda yer alan ailelerin çocuklarında girişimcilik eğiliminin daha yüksek olması beklenmektedir. Ailenin gelir seviyesi açısından orta düzeyin üzerinde olanların aileleri kendi işini kurma eğilimindedir. Bu durum, gelir seviyesi ile girişimcilik arasında beklenen pozitif bir ilişkiyi göstermektedir. Öte yandan, her ne kadar gelir seviyesi ortalamasının altında ve üstünde olan öğrencilerin kendi yargılarına göre işletme eğitimi, girişimci niteliklerinde bir farklılık oluşturmasa da, mezuniyet sonrasında yapmayı

düşündükleri iş dikkate alındığında, ailesinin gelir seviyesi ortalamanın üzerinde olan öğrencilerin çoğunluğunun bağımsız çalışma eğiliminde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, ailenin gelir seviyesinin yüksekliğinin öğrencide güven artırıcı bir unsur olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca ailedeki girişimci kültürün varlığı da, bu yönelimi artırıcı bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Hipotez 5: İşletme Bölümünü Tercih Nedeni - Kendi İsteği

Araştırmada işletme bölümünü isteğiyle tercih eden öğrenciler ile kendi isteği dışında tercih eden öğrencilerin girişimci niteliklerinin varlığına ilişkin yargılarına bakıldığında, işletme eğitimi öncesinde fark yokken, işletme eğitimi sonrasında % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark olduğu belirlenmiştir. Girişimci nitelikleri analiz edildiğinde, işletme eğitimi öncesinde sadece *kendine güven* niteliği açısından farklılık oluşurken, işletme eğitimi ile bu farklılık; *hedefler koyabilme, eleştirilere duyarlılık, finans bilgisi, iletişim, kendini geliştirme, liderlik ve yöneticilik yeteneği, profesyonel hareket edebilme, risk alma ve zaman yönetimi* niteliklerinde oluşmaktadır (Ek 1). İşletme eğitimi sonrasında oluşan bu farklılığa göre, işletme bölümünü kendi isteği ile tercih edenlerin %32,1'i işletme eğitiminin girişimci niteliklerini artırdığı yönündeki yargıları, ortalamanın altında yer alırken, %66,9'u ortalamanın üzerindedir. İşletme bölümünü kendi isteği dışında tercih edenlerin ise %52,3'ü ortalamanın altında yer alırken, %47,7'si ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediğini ifade eden öğrencilerin büyük çoğunluğu kendi isteği ile bölümlerini tercih eden öğrencilerdir.

Literatürdeki bazı araştırmalara göre, öğrencilerin zamanla değişen ilgi ve istekleri ile fakültelerdeki öğretimin sağladığı mesleki eğitim arasında bazen ters yönlü bir gelişme olabilmektedir (Wood,1990:51). İşletmecilik eğitimi ile bazı girişimcilik niteliklerinin varlığı ve birey üzerinde etkisi arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Nitekim, McGaffey ve Christy (1975:6), araştırma bulgularında, bireylerdeki girişimcilik nitelikleri içerisinde özellikle bilişsel nitelikleri güçlü olanların, güçlü olmayanlara oranla farklı karakteristik yapıda olduklarını ileri sürmektedirler. Bu bilgiler elde edilen bulgular ile karşılaştırıldığında birebir yakın sonuçlar olduğu görülmektedir. Öte yandan işletme bölümünü kendi isteği ile tercih eden öğrencilerin mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma istekleri ile işletme bölümünü kendi isteği dışınsa tercih eden öğrencilerin mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma istekleri arasında istatistiksel olarak bir fark söz konusu değildir (Tablo 3).

Hipotez 6: Mezuniyet Sonrası Yapılması Düşünülen İş (Normal Koşullarda)

Kristof (1996:77), eğitim süreci boyunca bilgi birikimine bağlı olarak sahip olduğu niteliklerde gelişme kaydeden bireylerin, bu birikimlerini görev yaptığı kuruma yansıtması sonucu iş süreçlerindeki verimliliğin artabileceğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte, Louis (1989:120) ise, eğitim kurumlarındaki yapıya bağlı etkilerin oldukça düşük olduğunu ifade etmektedir.

Yaptığımız araştırmanın bulgularına göre, mezuniyet sonrası (normal koşullarda) kendi adına bağımsız iş yapmayı hedefleyen öğrenciler ile bağımlı olarak bir başkası adına çalışmayı hedefleyen öğrenciler arasında, girişimci niteliklerinin varlığı açısından hem işletme eğitimi öncesi hem de işletme eğitimi sonrasında fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Girişimci nitelikleri tek tek ele alındığında mezuniyet sonrasında (normal koşullarda) kendi adına bağımsız iş yapma isteğinde olan öğrenciler ile bağımlı olarak bir başkası adına çalışmayı hedefleyen öğrenciler arasında, eğitim öncesinde; *alternatif düşünebilme yeteneği, eleştirilere duyarlılık, inisiyatif ve kendine güven* niteliklerinde farklılık söz konusu iken, işletme eğitimi sonrası bu farklılık; *eleştirilere duyarlılık, gözlem yeteneği, inisiyatif, liderlik ve yöneticilik yeteneği, sosyal statü, vizyon sahibi olma ve yeni iş kurma fikri* niteliklerinde ortaya çıkmaktadır (Ek 1).

Hipotez 7: Mezuniyet Sonrası Yapılması Düşünülen İş (Gerekli Koşullar Oluştığında)

Mezuniyet sonrası (gerekli koşullar oluştuğunda) bağımsız çalışmayı hedefleyen öğrenciler ile bağımlı çalışmayı hedefleyen öğrenciler arasında, girişimci niteliklerinin varlığı açısından hem işletme eğitimi öncesi hem de işletme eğitimi sonrasında fark bulunmamıştır. Girişimci nitelikleri tek tek ele alındığında mezuniyet sonrasında (koşullar oluştuğunda) kendi adına bağımsız iş yapma isteğindeki öğrenciler ile, başkası adına çalışmayı hedefleyen öğrenciler arasında, eğitim öncesinde; *eleştirilere duyarlılık ve iş tamamlayabilme kararlılığı* niteliklerinde farklılık söz konusu iken, eğitim sonrasında bu farklılık; *sosyal statü ve yeni iş kurma fikri* niteliklerinde ortaya çıkmaktadır (Ek 1).

Hipotez 8: Bir İş Girişiminde Bulunmayı Gerektirecek Temel Dürtü-Bağımsız İş Yapma İsteği

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda ise, "bir iş girişiminde bulunurken "bağımsız iş yapma isteğini" temel güdü olarak

belirten öğrenciler ile diğer öğrenciler arasında, girişimci özelliklerinin varlığı arasında işletme eğitimi öncesinde istatistiksel olarak fark bulunmazken, işletme eğitimi sonrasında %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark olduğu görülmektedir. Buna göre, girişimcilik nitelikleri ayrı ayrı incelendiğinde işletmecilik eğitimi öncesinde; iş tamamlayabilme kararlılığı, kendini geliştirme, vizyon sahibi olma, yeni iş kurma fikri ve zaman yönetimi nitelikleri açısından farklılık olduğu belirlenmiştir. İşletmecilik eğitimi sonrasında ise bu farklılıklar; hedefler koyabilme, araştırma-geliştirme, alternatif düşünebilme yeteneği, eleştirilere duyarlılık, inisiyatif, kendini geliştirme, pozitif düşünebilme, profesyonel hareket edebilme ve yeni iş kurma niteliklerinde ortaya çıkmıştır (Ek 1).

Öte yandan, ağımsız iş yapma isteğine etki eden öğrencilere yönelik hazırlanmış eğitim programlarında, liderlik niteliklerinin geliştirilmesini öngören bir eğitim sürecinin belirleyici olabildiğine ifade eden Wood, (1990:54-55), özellikle fakülte bürokratik yapılanmasının bunu sağlamanın mümkün olacağını ileri sürmektedir. Buna göre, öğrenciler açısından, “bağımsız iş yapma isteği”, bir yönüyle uygun kurumsal yapılanma ile doğrudan ilişkili iken; diğer taraftan, eğitim programlarının içeriği de belirleyici olabilmektedir.

İşletme eğitimi sonrasındaki yargılarda oluşan bu farklılığa göre, bağımsız iş yapma isteğinin bir iş girişiminde bulunmada güdüleyici olduğunu ifade eden öğrencilerin %34,7’si ortalamanın altında iken, %65,3’ü ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Diğer öğrencilerin ise %42,9’u ortalamanın altında %57,1’i ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Dolayısıyla, bağımsız iş yapma isteğini temel güdü olarak belirten öğrencilerin çoğunluğu, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yönünde kanaate sahiptirler. Öte yandan, bağımsız iş yapma isteğini temel güdü olarak belirten öğrenciler ile diğer öğrencilerin mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma istekleri ile hem normal koşullarda yapmayı düşündükleri iş ile hem de gerekli koşullar oluştuğunda yapmayı düşündükleri iş ile arasında %1 anlamlılık düzeyinde fark söz konusudur (Tablo 3).

Bu verilere göre; bağımsız iş yapma isteğini temel güdü olarak belirtenlerin %38,8’i normal koşullarda bağımsız çalışmayı düşünürken, %61,2’si bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, bu öğrencilerin %82,2’si bağımsız çalışmayı düşünürken, %17,8’i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Diğer öğrencilerin ise normal koşullarda mezuniyet sonrasında %25,7’si bağımsız çalışmayı düşünürken, %74,3’ü bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise,

bu öğrencilerin %49,1'i bağımsız çalışmayı, %50,9'u bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Sonuçlara göre, bir iş girişiminde bulunurken bağımsız iş yapma isteğini temel güdü olarak belirten öğrenciler, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yargısına sahiptirler ve bu öğrencilerin çoğunluğu kendi başlarına iş yapma yani bağımsız iş yapma isteğinde oldukları görülmektedir.

Hipotez 9: Bir İş Girişiminde Bulunmayı Gerektirecek Temel Dürtü - Sosyal Statü

Çalışmada, bir iş girişiminde bulunmada "sosyal statüyü" temel güdü olarak belirten öğrenciler ile diğer öğrenciler arasında, girişimci özelliklerinin varlığı arasında işletme eğitimi öncesinde istatistiksel olarak fark bulunmazken, işletme eğitimi sonrasında %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark vardır. Girişimci nitelikleri ayrı ayrı incelendiğinde işletmecilik eğitimi öncesinde, bir iş girişiminde bulunmayı gerektirecek temel dürtü olarak sosyal statü sahibi olmayı benimsemiş olan öğrenciler ile diğerleri arasında; alternatif düşünebilme yeteneği, iletişim ve zaman yönetimi nitelikleri açısından farklılık olduğu görülmektedir. Eğitim sonrası durumda ise bu farklılık; iş tamamlayabilme kararlılığı, profesyonel hareket edebilme, sosyal statü, vizyon sahibi olma ve zaman yönetimi niteliklerinde ortaya çıkmaktadır (Ek 1).

İşletme eğitimi sonrasındaki yargılarda oluşan bu farklılığa göre, sosyal statüyü bir iş girişiminde bulunmada güdüleyici olduğunu ifade eden öğrencilerin %30,1'i ortalamanın altında iken, %69,9'u ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Diğer öğrencilerin ise %45,7'si ortalamanın altında %54,3'ü ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, sosyal statü sahibi olma isteğini temel güdü olarak belirten öğrencilerin çoğunluğu, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yönünde yargıya sahiptirler. Bununla birlikte, Coleman (1988:117-120)'a göre ise, toplumsal yapı içinde sinerji kaynağı olarak birey-toplum ilişkilerini yönlendirici olan sosyal konum, çevreyi etkilemekle kalmayıp, kendisi de bu süreçten etkilenmektedir.

Buna göre, bireyin, farklı yönlerde ve yapılardaki hedeflerine ulaşmasını sağlayan sosyal konum, aynı zamanda bireyin, sosyal çevresini oluşturan aile, arkadaş, komşular ve iş çevresi gibi toplumdaki çeşitli organize sosyal kurumlar arasındaki ilişkileri kapsamakta olduğunu söylemek mümkündür. Yine, Simon ve arkadaşlarına göre de, (2000) algılamalar ve bilişsel altyapı, bireylerin risk ve karar alma süreçlerine etki etmektedir. Dolayısıyla, düşük düzeyde riskin algılanış biçimi ve kontrolü, belli görevlerin gerçekleştirilmesinde yeterli olmayabilir. Öte yandan, sosyal statüyü temel güdü olarak belirten

öğrenciler ile diğer öğrencilerin mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma istekleri ile normal koşullarda yapmayı düşündükleri iş arasında %5 anlamlılık düzeyinde, gerekli koşullar oluştuğunda yapmayı düşündükleri iş arasında ise %10 anlamlılık düzeyinde fark olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Bu farklılığa göre; sosyal statüyü temel güdü olarak belirtenlerin %28'i normal koşullarda bağımsız çalışmayı düşünürken, %72'si bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, bu öğrencilerin %62,9'u bağımsız çalışmayı düşünürken, %37,1'i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Diğer öğrencilerin ise normal koşullarda mezuniyet sonrasında %37,5'i bağımsız çalışmayı düşünürken, %62,5'i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda ise, bu öğrencilerin %71,6'sı bağımsız çalışmayı, %28,4'ü bağımlı çalışmayı düşünmektedir.

Sonuç olarak, bir iş girişiminde bulunurken sosyal statüyü temel güdü olarak belirten öğrencilerin çoğunluğu diğerlerine göre, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yargısına sahiptirler. Ancak bu öğrenciler diğer öğrencilere nazaran kendi başlarına iş yapma yani bağımsız iş yapma isteğinden ziyade bağımlı çalışma yönünde bir eğilim sergilemektedirler. Bunun nedeni olarak, sosyal statünün sadece bir iş girişiminde bulunularak elde edilmediği, bağımlı da olsa iyi bir işte çalışarak belirli bir sosyal statüye ulaşılabilmesinin mümkün olduğu ifade edilebilir.

Hipotez 10: Bir İş Girişiminde Bulunmayı Gerektirecek Temel Dürtü-İyi Bir Gelecek Sağlama

Bir iş girişiminde bulunmada "iyi bir gelecek sağlamayı" temel güdü olarak belirten öğrenciler ile diğer öğrenciler arasında, girişimci özelliklerinin varlığı arasında işletme eğitimi öncesinde istatistiksel olarak fark bulunmazken, işletme eğitimi sonrasında %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark vardır. Girişimci nitelikleri ayrı ayrı ele alındığında, iyi bir gelecek sağlama hedefini temel dürtü olarak benimsemiş katılımcı öğrencilerin tercihleri ile diğerlerinin tercihleri arasında işletme eğitimi öncesinde; *araştırma-geliştirme* ve *sosyal statü* niteliklerinde farklılık varken, işletme eğitimi sonrasında, *araştırma-geliştirme*, *finans bilgisi*, *gözlem yeteneği* ve *iş tamamlayabilme* kararlılığı niteliklerinde farklılık olduğu ortaya çıkmaktadır (Ek 1).

İşletme eğitimi sonrasındaki yargılarda oluşan bu farklılığa göre, iyi bir gelecek sağlamayı bir iş girişiminde bulunmada temel güdü olduğunu ifade eden öğrencilerin %32,9'u ortalamanın altında iken, %67,1'i ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Diğer öğrencilerin ise %42,3'ü ortalamanın altında %57,7'si ortalamanın üzerinde yer

almaktadır. Bu sonuca göre, iyi bir gelecek sağlama isteğini temel güdü olarak belirten öğrencilerin, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yönündeki yargıları diğer öğrencilerden daha fazladır. Öte yandan, iyi bir gelecek sağlamayı bir iş girişiminde bulunmada temel güdü olarak belirten öğrenciler ile diğer öğrencilerin mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma istekleri ile normal koşullarda yapmayı düşündükleri iş arasında istatistiksel bir fark bulunmazken, gerekli koşullar oluştuğunda yapmayı düşündükleri iş arasında %10 anlamlılık düzeyinde fark olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Bu farklılığa göre; iyi bir gelecek sağlamayı temel güdü olarak belirten öğrencilerin %72,5'i mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda bağımsız çalışmayı düşünürken, %27,5'i bağımlı çalışmayı düşünmektedir. Diğer öğrencilerin ise mezuniyet sonrasında gerekli koşullar oluştuğunda %63,9'u bağımsız, %36,1'i bağımlı çalışmayı düşünmektedir.

Sonuçlara bakıldığında, bir iş girişiminde bulunurken iyi bir gelecek sağlama isteğini temel güdü olarak belirten öğrencilerin çoğunluğu diğerlerine göre, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yargısına sahiptirler. Öte yandan bu öğrenciler diğer öğrencilerden daha fazla kendi başlarına iş yapma yani bağımsız iş yapma isteğindedirler.

Hipotez 11: İşletme Eğitimi Öncesi ve Sonrası Girişimci Nitelikleri

İşletme eğitimi öncesi girişimci niteliklerinin varlığı ile işletme eğitimi sonrası girişimci niteliklerinin varlığı arasında % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark olduğu saptanmıştır. Eğitim öncesinde girişimci niteliklerinin kendisindeki varlığına ilişkin yargısını belirten öğrencilerin %80,1'i ortalamanın altında iken, işletme eğitimi sonrasında %49'a düşmektedir. Yine eğitim öncesinde girişimci niteliklerinin kendisindeki varlığına ilişkin yargısını belirten öğrencilerin %19,9'u ortalamanın üzerinde iken, işletme eğitimi sonrası bu oran %51'e yükselmektedir. Öğrencilerin yargıları dikkate alındığında elde edilen bu sonuç, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Girişimci nitelikleri tek tek incelendiğinde ise işletme eğitimi öncesi öğrencilerin yargıları ile işletme eğitimi sonrası öğrencilerin yargıları arasında sadece *iletişim* niteliğinde farklılık yoktur. Diğer girişimci niteliklerinin hepsinde farklılık olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo 4). Bu sonuca göre, işletme eğitiminin girişimci niteliklerinin oluşmasında ve gelişmesinde etkili olduğu sonucuna varılabilir. Öte yandan, Kristof (1996:77), bireyin bilgi birikimindeki artışın işletmesine yansıtma kapasitesi, mesleki bilgi birikiminin fonksiyonelliğini ve bir

katma değer oluşturabilme gücüne sahip olduğunu ileri sürmektedir. Yine, Barclay ve Kaye (2000:35-44) ise, beşeri sermayenin; bireylerde eğitim, genetik yapı ve mesleki birikim gibi unsurları kapsayan bir yönü olduğunu ifade etmektedir.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Ülkemizdeki gerek vakıf gerekse kamu üniversitelerinde girişimcilik niteliklerinin geliştirilmesine yönelik olarak verilen işletme bölümlerindeki eğitim programlarının temel amacı, kamuda ve özel sektördeki ekonomik örgütlenmelerin içerdiği karmaşa, değişim dinamikleri, yenileşme zorunlulukları ve stratejik üstünlük elde etme çabalarının oluşturduğu ortamları başa çıkabilecek insan kaynaklarını yetiştirmektir.

Genel olarak, hem Kamu hem de Vakıf üniversitelerinde kamuya ve piyasaya yönelik öğrenci yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Özel olarak ise, Vakıf üniversitelerinin işletmecilik bölümlerindeki eğitim programlarına bakıldığında, daha çok, piyasa koşullarında girişimci niteliklerine sahip ve kendi işini kurmayı hedefleyen bireyler yetiştirmek amaçlanmış olup, ilgili bölümlerdeki ders programlarının hazırlanması ve sistem oluşturulmasında bu amacın dikkate alınmakta olduğu görülmektedir. Bugün itibarıyla, Ülkemizdeki üniversitelerin işletme bölümlerinde işletmecilik eğitim ve öğretimini içeren bir program sunulmakta olduğu görülmektedir. Bu programların genel amacı, değişen piyasa koşullarına paralel olarak girişimci niteliklerine sahip öğrenciler yetiştirmektir. Girişimci, iş dünyasına adım atarken gerekli donanıma sahip olmak durumundadır. İşletmecilik eğitimi alan öğrenciler profesyonel bir eğitim ve öğretim olarak piyasada bir şekilde yer almayı hedeflemektedirler. *Üniversitelerin ilgili bölümlerindeki işletmecilik programları*, öğrencilerin girişimci niteliklerini geliştirebilmelerinde belli düzeyde katkı sağlamakta olduğu açıktır.

Çalışmanın araştırma hipotezlerine ilişkin olarak yapılan ki-kare bağımsızlık testleri genel olarak değerlendirilecek olursa; üniversite türü, gelir, mezuniyet sonrası yapılması düşünülen iş değişkenleri dikkate alındığında girişimci niteliklerinin varlığı açısından istatistiksel olarak bir fark elde edilmemiştir. Baba mesleği, işletme bölümünü tercih nedeni (kendi isteği), bir iş girişiminde bulunmayı gerektirecek temel güdü (bağımsız iş yapma isteği güdüsü, sosyal statü güdüsü ve iyi bir gelecek sağlama güdüsü) değişkenleri dikkate alındığında, bu değişkenlerle işletme eğitimi öncesinde girişimci niteliklerin varlığı arasında istatistiksel olarak bir farklılık bulunmazken, bu değişkenlerle işletme eğitimi sonrasında girişimci niteliklerinin varlığı arasında istatistiksel olarak farklılık olduğu belirlenmiştir. Öte yandan cinsiyet

değişkeni ile hem işletme eğitimi öncesinde hem de işletme eğitimi sonrasında girişimci niteliklerinin varlığı arasında istatistiksel olarak farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Hipotezlere ilişkin elde edilen bu bulgular, diğer bulgular da dikkate alındığında aşağıdaki değerlendirmelerde bulunmak mümkündür:

- işletme eğitimi kız öğrencilerin girişimcilik niteliklerini daha fazla etkilese de, erkek öğrencilerin kızlara oranla bağımsız bir iş teşebbüsünde bulunarak bağımsız çalışma istekleri daha fazladır.
- İşletme eğitimi, devlet ve vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin girişimcilik nitelikleri arasında bir fark oluşturmada da, vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin kendi başlarına bir iş teşebbüsünde bulunarak bağımsız çalışma istekleri daha fazladır.
- İşletme eğitimi, aile reisi bağımlı çalışanların girişimci niteliklerini geliştirse de, mezuniyet sonrasında yapmayı düşündükleri iş yoğunlukla bağımlı çalışma yönündedir. Öte yandan aile reisi bağımsız çalışanların yoğunlukla bağımsız çalışma yönünde bir tavır sergiledikleri göze çarpmaktadır. Bu durum, ailenin bir girişim ve girişimci kültüre sahip olması ve sermaye birikiminin bu kişilerde kendilerine olan güven duygularını artırmasından kaynaklanmaktadır.
- Gelir seviyesi ortalamasının altında ve üstünde olan öğrencilerin kendi yargılarına göre işletme eğitimi, girişimci niteliklerinde bir farklılık oluşturmada da, mezuniyet sonrasında yapmayı düşündükleri iş dikkate alındığında, ailesinin gelir seviyesi ortalamasının üzerinde olan öğrencilerin yoğunluğunun bağımsız çalışma eğiliminde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, ailenin gelir seviyesinin yüksekliğinin öğrencide güven artırıcı bir unsur olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca ailede bir girişimci kültürün varlığı da muhtemelen bu yönelimi artırıcı bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.
- İşletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediğini ifade eden öğrencilerin büyük çoğunluğu kendi isteği ile bölümlerini tercih eden öğrencilerdir. Ancak işletme bölümünü kendi isteği ile tercih eden öğrenciler ile diğer öğrencilerin mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma istekleri arasında fark yoktur.
- Hem normal koşullarda hem de gerekli koşullar oluştuğunda mezuniyet sonrasında bağımsız ya da bağımlı çalışma yönünde eğilim gösteren öğrenciler arasında girişimci nitelikleri açısından fark yoktur.

- Bir iş girişiminde bulunurken bağımsız iş yapma isteğini temel güdü olarak belirten öğrenciler, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yargısına sahiptirler ve bu öğrencilerin çoğunluğu kendi başlarına iş yapma yani bağımsız iş yapma isteğindedirler.
- Bir iş girişiminde bulunurken sosyal statüyü temel güdü olarak belirten öğrencilerin çoğunluğu diğerlerine göre, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yargısına sahiptirler. Ancak bu öğrenciler diğer öğrencilere nazaran kendi başlarına iş yapma yani bağımsız iş yapma isteğinden ziyade bağımlı çalışma yönünde bir eğilim sergilemektedirler. Bunun nedeni olarak, sosyal statünün sadece bir iş girişiminde bulunarak elde edilmediği, bağımlı da olsa iyi bir işte çalışarak belirli bir sosyal statüye ulaşılabilmesinin mümkün olduğu ifade edilebilir.
- Bir iş girişiminde bulunurken iyi bir gelecek sağlama isteğini temel güdü olarak belirten öğrencilerin çoğunluğu diğerlerine göre, işletme eğitiminin girişimci niteliklerini etkilediği yargısına sahiptirler. Öte yandan bu öğrenciler diğer öğrencilerden daha fazla kendi başlarına iş yapma yani bağımsız iş yapma isteğindedirler.
- İşletme eğitimi öncesi girişimci nitelikleri ile işletme eğitimi sonrasındaki girişimci niteliklerinin varlığı arasında fark vardır. Nitekim, işletme eğitimi varolan girişimci niteliklerini geliştirici bir rol oynamaktadır.

Sonuçlara genel olarak bakıldığında, işletmecilik eğitimi bağlamında, her bir girişimci niteliğinin varlığına ilişkin olarak öğrenci algılamalarında farklılıkların olduğu görülmektedir. Nitekim, genel anlamda, girişimcinin yetiştiği sosyal ve ekonomik çevre, aile yapısı, eğitimi, yaşı, vs. gibi boyutların, bireyin girişimcilik özellikleri üzerinde etkisi olduğunu ortaya koyan bazı çalışmalar (Wood,1990:51; Vesper ve Gartner 1997:405) bu bulguları destekler niteliktedir.

Öğrencilerin girişimcilik niteliklerini geliştirme sürecinde gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinin işletmecilik eğitim programları etkili bir rol oynasa da, bunun yeterli olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Son olarak, yurt dışındaki üniversitelerde uygulanmaya başlandığı gibi, ülkemizdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinde, bağımsız olarak bir girişimcilik bölümü açılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda, bağımsız olarak girişimcilik eğitiminin verildiği bir bölümün varlığı, öğretim hizmetlerinin yanında daha geniş çaplı yeterli bir eğitim sürecine zemin hazırlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akgül, A. (1997). **Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri-SPSS Uygulamaları**, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara.
- Anderseck, Klaus, (2004), "Institutional and Academic Entrepreneurship: Implications for University Governance and Management", **Higher Education in Europe**, 29-2, pp:193-200.
- Ariduru, A. (2006) "Ulusal Düzeyde Girişimcilik Nasıl Başarılı Olur?", http://www.kobifinans.com.tr/icerik.php?Article=245&Where=danisma_merkezi&Category
- Arslan, Kahraman (2002), "Üniversiteli Gençlerde Meslek Tercihler ve Girişimcilik Eğilimleri," **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Temmuz, 3-6, ss:1-11.
- Barclay, R. and Kaye, S. (2000), "Knowledge Management and Intelligence Functions," In Millenium Intelligence, J. Miller ed., CyberAge.
- Baysan, Mustafa. (2005), "İşletme Yönetimi Eğitiminde Son Gelişmeler", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 26, ss: 51-60.
- Bernasconi, Andrés (2005), "University Entrepreneurship in A Developing Country: The Case Of The P. Universidad Católica De Chile, 1985-2000," **Higher Education**; Sep, 50-2, pp:247-274.
- Breneman, D. W. (2005), "Entrepreneurship in Higher Education, New Directions For Higher Education," **Spring Wiley Periodicals, Inc.**, pp:129-137.
- Binks, M., Starkey, K and Mahon, C. (2006),"Entrepreneurship Education And The Business School", **Technology Analysis and Strategic Management**, March, 18-1, pp:1-18.
- Coleman, J., (1988), "Social Capital in the Creation of Human Capital", **American Journal of Sociology**, 95-120.
- Çetin, Canan (1996), **Yeniden Yapılanma ve Girişimcilik, Küçük Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**, Der Yayınları, İstanbul.
- Emsen, Ö. (2001), "Genç Nesilde Mesleki Eğilimler ve Girişimcilik," **MPM Verimlilik Dergisi**, 1, ss.153-176.
- Erdal, M. (2001) "Yeni Bin yılda Girişimci Eğitiminin Önemi," **TOSYÖV Girişim Dergisi**, Ekim,ss.4-5.
- Filiz, Atilla (2005), "Çalışma Hayatında Değişim ve Girişimcilik," http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=521
- Gibbs, Hope J. (2006), "Exciting Entrepreneurship Education, Techniques: Connecting Education and Careers," **April**, 81-4, pp.28-31.

- Hisrich, R. D. ve M. P. Peters, (2002), **Entrepreneurship**, Mc-Graw-Hill, New York.
- Hiscock, J., Berthelot, S, Hessian, S and Darren Sears (2004), "Entrepreneurship In Atlantic Canadian University Environments," **The Atlantic Canadian Universities Entrepreneurship Consortium**, Acadia Centre for Small Business and Entrepreneurship, Nova Scotia.
- Keskin, H. Alphan, L., Zehir, C. (2002), "Girişimcilik Hisleriyle Girişimcilik Potansiyeli Arasındaki İlişki: Gebze ve Civarındaki Girişimciler Üzerine Bir Saha Araştırması", **Doğu Akdeniz Üniv., 21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu**, Ocak.
- Klapper, Rita (2004), "Government Goals And Entrepreneurship Education: An Investigation At A Grande Ecole in France", **Education And Training**, 46-3, pp.127-137.
- Kristof, A.L., 1996. "Person–Organization Fit: An Integrative Review of its Conceptualizations, Measurement, and Implications," **Personnel Psychology**, 49 (1), pp. 1–49.
- Louis, K. S. (1989), "Entrepreneurs in Academe: Exploration Of Behaviors Among Life Scientists," **In Administrative Science Quarterly**, 34 (1), pp. 110-131.
- McGaffey, T.N. and Christy, R., (1975) "Information Processing Capability As A Predictor Of Entrepreneurial Effectiveness," **Academy of Management Journal**, 18 (4), pp. 857–863.
- Mcmullan, W.E. and Gillin, L. M. (1998). "Developing Technological Start-Up Entrepreneurs: A Case Study of a Graduate Entrepreneurship Program At Swinburne University. In *Technovation*, 18(4), pp. 275-286.
- McNeil, Sue, David Fullerton and M.Sc. Leanne Murphy (2004), "Entrepreneurship In Atlantic Canadian University Environments," **The Atlantic Canadian Universities Entrepreneurship Consortium**, Nova Scotia.
- Moore, D. P. and H. Buttner (1997), **Women Entrepreneurs Moving Beyond The Glass Ceiling**, Sage Publ., California.
- Müftüoğlu, T. (1996), **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar ve Öneriler**, Sevinç, Ankara.
- Müftüoğlu, T. (2000), "Kobi ve Girişimcilik; Kosgeb," **Sanayicinin Sesi**, 1, ss: 10-11.
- Olçetin, Z (2006), "Profesyonel Yaşamda Kişisel Gelişim Eğitimleri," http://www.kobifinans.com.tr/icerik.php?Article=159&Where=danisma_merkezi&Category=02

- Özdamar, K. (1999). **Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi**, Kaan Kitapevi, Eskişehir.
- Shattock, M (2005), "European Universities for Entrepreneurship: Their Role in the Europe of Knowledge The Theoretical Context," **Higher Education Management and Policy**, 17(3), pp:13-25.
- Simon, M., Houghton, S.M. and Aquino, K. (2000), "Cognitive Biases, Risk Perception, and Venture Formation: How Individuals Decide To Start Companies," **Journal Of Business Venturing** 15(2), pp. 113–134.
- Titiz, T. (1999), **Genç Girişimcilere Öneriler**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
Vakıf ve Kamu Üniversitelerinin İ.İ.B.F Web Siteleri.
- Vesper, K. and Gartner, W.(1997), "Measuring Progress in Entrepreneurship Education," **In Journal of Business Venturing**, 12(5), pp. 403-421.
- Wood, R.(1990), "Changing the Educational Program-In Managing Change in Higher Education," **New Directions for Higher Education**, 18(2), pp.51-58.